

νοια ἀμυδρα - αὐτη η πειρα η σαφης); praesentiam ad Deum hic sicut in atrio (δια εισοδου) et per fidem, ibi facie ad faciem (1) ll. ec.

Quoniam post Augustinum Gregorius M. doctrinam etiam polemice atque ideo distinctius exposuit, ea hic omitti non debet. Primum proponit et solvit dubium de intuitione ipsius essentiae Dei. « Sciendum est, quod fuere nonnulli, qui Deum dicerent etiam in illa regione beatitudinis *in claritate quidem sua conspici, sed in natura minime videri.* Quos nimur minor inquisitionis subtilitas fefellit; neque enim illi simplici et incommutabili essentiae aliud est claritas et aliud natura; sed ipsa ei natura sua claritas, ipsa claritas natura est. Quia enim suis dilectoribus haec Dei sapientia se quandoque ostenderet, ipse pollicetur dicens: qui diligit me... manifestabo me ipsum illi (Io. XIV. 21.); ac si patenter dicat: qui in vestra (humana) me cernitis, restat ut in mea (divina) me natura videatis. » Allatis deinde adhuc testimoniis Matth. V. 8; 1. Cor. XIII. 12. explicat difficultatem ex 1. Pet. I. 12: « *in quem desiderant angeli prospicere;* » cum tamen ex altera parte Christus testetur: « *angeli eorum in coelis semper vident faciem Patris mei qui in coelis est* » Matth. XVIII. 10. Conciliatio utriusque veritatis haec est: « *Deum quippe angeli et videre desiderant, et sitiunt intueri, et intuentur...* Ne enim sit in desiderio anxietas, desiderantes satiantur; ne autem sit in satietate fastidium, satiari desiderant; et desiderant igitur sine labore, quia desiderium satietas comitatur; et satiantur sine fastidio, quia ipsa satietas ex desiderio semper acceditur. Sic quoque et nos erimus, quando ad ipsum fontem vitae venerimus; erit nobis delectabiliter impressa sitis simul atque satietas » Moral. I. XVIII. 1. c.

(1) Οι δε δικαιοι ἀγα τε ἐνταυθα ἀγα ἔχει μετα του βασιλεως εἰσι, κακει μαλλον και ἐγγυτερον, οὐ δια εισοδου (praepostere et pervertendo sensum Maurini ex unico Cod. mutarunt in οὐ δια εἰδους nam δια εἰδους apud Chrysostomum iuxta Paulum idem est ac facie ad faciem), οὐ δια πιστως, ἀλλα προσωπου, φησι, προς προσωπον in Phil. hom. 3. n. 3.

THESIS XVI.

De lumine gloriae.

« Cum intuitiva visio Dei pree quovis creato intellectu sit supernaturalis, necessarium est supernaturale adiutorium, quo mens creata elevetur ad visionem beatificam. Quamvis vero de propria ratione huius adiutorii, quod *lumen gloriae* vocatur, sit aliqua sententiarum discrepantia; tenendum tamen est, *lumen gloriae* esse donum Dei permanentis, quo informatus intellectus supernaturaliter assimiletur intellectui divino ad immediatam beatificam visionem Dei. »

Sicut *intellectio*, praesertim clara et immediata obiecti intelligibilis dicitur *visio*, nomine derivato ab illa perceptione sensili, quae maiorem habet cum intellectione mentali analogiam; ita derivatione eadem ab ordine sensibili *lumen* appellatur illud omne, quod est causa visionis intellectualis (1). Porro cum triplex diversa sit perfectio creaturae rationalis, perfectio *naturae, gratiae* in via ad terminum, et *gloriae* in consummatione finali, hisque singulis statibus perfectionis sua diversa respondeat cognitio, cui lumen intellectuale necessario proportionatum est; inde manifestum redditur, distingui etiam debere triplex lumen intellectuale, *lumen* nimur *naturale rationis, lumen gratiae* in via, *lumen gloriae* in patria. Auctor et fons huius triplicis luminis in intellectu creato utique Deus est « *sol intelligibilium,* » sed pro luminis diversitate secundum triplicem diversam rationem, ut *creator* in ordine naturae, ut *sanctificator* in ordine gratiae, ut *consummator et beatificator* in ordine gloriae. Nobis de hoc ultimo nunc sermo est.

Potest *lumen gloriae* iterum quadrupliciter intelligi.
a) Lumen gloriae obiectivum quod videtur, est Deus ipse, qua-

(1) « *Quia ad cognitionem intelligibilium ex sensilibus pervenimus, etiam sensibilis cognitionis nomina ad intelligibilem cognitionem transsumimus, et praecipue quae pertinent ad visum, qui inter ceteros sensus nobilior est et spiritualior ac per hoc intellectui affinior; et inde est, quod ipsa intellectualis cognitione nominetur visio; et quia corporalis visio non completur nisi per lumen, ea a quibus intellectualis visio perficitur, lucis nomen assumunt* » S. Th. contr. Gent. III. c. 53.

tenus se manifestat videndum non per aliud obiectum, sed per se ipsum et in se ipso; neque enim sol per aliud lumen illuminatus sed suo splendore se visibilem praestat (1). Hinc etiam est, quod longe communiori sententia docent theologi, ad visionem beatificam non dari *speciem impressam* Dei; sed Deum per ipsam suam essentiam uniri menti videntis ut obiectum visionis. Imo s. Thomas (I. q. 12. a. 2; quodlib. VII. a. 1; 4. dist. 49. q. 2. a. 1; de Verit. q. 8. a. 1; compend. theolog. c. 105.) et multi eius discipuli censem, absolute nullam esse posse speciem intelligibilem impressam, qua Deus videatur, ut in se est. Cf. Suarez I. II. c. 13. Porro b) lumen gloriae *formaliter*, sub quo Deus videtur, est supernaturalis effectus Dei ac supernaturale donum in mente creata, quo haec elevatur et constituitur in actu primo proximo ad videndum Deum; sicut est. c) Potest etiam ipsa actualis visio Dei appellari lumen gloriae. Denique d) possunt haec omnia simul comprehendendi nomine luminis gloriae, ut sit Deus tamquam fons luminis et terminus visionis sese manifestans per lumen et visionem in mente creata: « quoniam apud te est fons vitae, et in lumine tuo videbimus lumen » Ps. XXXV. (heb. 36.) 10.

Verum de primo, quod Deus ipse est *lumen* mentibus beatis, hoc loco nihil amplius tractandum est praeter ea, quae diximus in thesi superiori. Non autem Deus manifestatur beatis nisi per lumen et visionem, quibus ipsi informantur, et intuitive vident ac videndo beatissime possident Deum. Nam ut recte ait Suarez (I. II. c. 14. n. 5.), lumen gloriae increatum non proprie elevat hominis intellectum, nisi quatenus in ipso intellectu Deus aliquid operatur supernaturaliter eius. Porro comparando lumen et visionem, visio ut actus secundus supponit actum primum et ex eo connaturaliter consequitur; supponit nimicum mentem informatam ac elevatam viribus supernaturalibus ad ipsam visionem intuitivam. Iam istae vires supernaturales seu menti superaddita vis intuitiva Dei a theologis proprie vocantur

(1) Οὐδὲ γαρ ἡλιον δια φωτος ἄλλου δει θεασασθαι Plotin. ennead. 5. 1. 3. c. 17.

et intelliguntur *lumen gloriae* simpliciter dictum; eo fere modo, quo gratia est increata Deus ipse, cui coniungimur, et gratia sunt actus supernaturales fidei, spei, charitatis, quibus in Deum tendimus; sed gratia simpliciter dicta intelligitur formalis participatio divinae naturae in nobis per habitum et auxilium, quae nos Deo coniungunt et ex quibus actus procedunt.

I. Hoc iam sensu determinato primum quaeritur de veritate luminis gloriae, *an sit*.

1° Veritas demonstratur ex iis omnibus, quibus ostensum est in duabus thesibus praecedentibus, immediatam Dei visionem ipsi Deo soli naturalem, superare vires naturales cuiusvis intellectus creati; hancque nihilominus visionem tamquam ultimum finem ac supremam nostram beatitudinem nobis a Deo promissam esse. In his enim ipsis continetur, intellectum creatum viribus supernaturalibus vel auxilio supernaturali ad hanc visionem instruendum ac elevandum esse. Quamdiu igitur lumen gloriae solum generice dicitur elevatio supernaturalis absque distinctiori determinatione propriae rationis huius luminis, de eo constat fide catholica tam certo, quam certum est, vitam aeternam esse beatitudinem supernaturalem, de qua scriptum est: « habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem vero vitam aeternam... Gratia autem Dei vita aeterna » Rom. VI. 23.

2° Specialius demonstratur veritas luminis gloriae ex veritate habituum et donorum supernaturalium, quae nobis iam in via impertiuntur velut inchoatio et praeparatio ad consummationem in patria. Neque enim aliunde melius, quam ex ordine gratiarum, ex pignore et arrabone, qui nobis donatur in via, intelligere possumus donorum perfectionem ac plenitudinem in termino beato. Renovamur spiritu mentis nostrae per iustitiam nobis inhaerentem, ac virtutes fidei, spei et charitatis permanentes in nobis accipimus infusas (Conc. Trid. sess. VI. c. 7.), quibus actus supernaturales respondent; actus enim supernaturales, ut fiant velut connaturaliter, postulant principium supernaturaliter elevatum donis habitualibus. Sicut ergo habitus charitatis perma-

net in patria; « charitas enim numquam excidit » 1. Cor. XIII. 8: ita pro habitu fidei, quae transit in visionem, postulatur aliud donum habituale. Nam cum evacuatum fuerit quod in fide est cognitio *ex parte*, et venerit quod *perfectum* est (ib. v. 10.), cum scilicet fidei substituetur species h. e. visio facie ad faciem; hic actus supernaturalis omnium sublimissimus visionis beatifica supponit vires supernaturales in intellectu ipsi actui respondentes, non minus imo etiam magis quam actus fidei supponit fidem infusam habitualem. Illud autem ipsius donum, quo vires intellectus ita elevantur, est ac dicitur *lumen gloriae*. « Omne quod elevatur ad aliquid, quod excedit suam naturam, oportet quod disponatur aliqua dispositione, quae sit supra suam naturam... Cum igitur virtus naturalis intellectus creati non sufficiat ad Dei essentiam videndam, ut ostensum est, oportet quod ex divina gratia ei accrescat virtus intelligendi. Et hoc augmentum virtutis intellectualiae illuminationem intellectus vocamus, sicut et ipsum intelligibile vocatur lumen, de quo dicitur (Apoc. XXI. 23.), quod claritas Dei illuminabit eam, scilicet societatem beatorum Deum videntium. Et secundum hoc lumen efficiuntur deiformes i. e. Deo similes, secundum illud (1. Io. III. 2.): cum apparuerit, similes ei erimus, et videbimus eum, sicuti est » S. Th. 1. q. 12. a. 5.

3º Hinc inter « exsecrandos errores » Beguardorum et Beguinorum « in regno Allemanniae » damnatus est in Concilio Viennensi iste quinto loco: « quod quaelibet intellectualis natura in se ipsa naturaliter est beata; quodque anima non indiget lumine gloriae ipsam elevante ad Deum videndum et eo beate fruendum » (Clementin. l. V. tit. 3. c. 3.). Veritas igitur catholica a Concilio oecumenico definita haec est: « animam indigere lumine gloriae ipsam elevante ad Deum videndum et eo beate fruendum. » Profecto tum haereticus illi tum Pontifex « sacro approbante Concilio sectam ipsam cum praemisis erroribus damnans et reprobans » nomine *luminis gloriae*, quod in omnibus scholis saeculo XIII. et XIV. ineunte notissimum erat, et saltem generice pro supernaturali adiutorio vel dono elevante significationis cer-

tae ac ratae, non aliud poterant intelligere quam hoc ipsum donum vel adiutorium, dum illis necessitatem *luminis gloriae* pro intellectuali natura negantibus Pontifex hanc negationem condemnavit. Quamvis igitur controversiae quae erant inter theologos catholicos de natura et proprietatibus huius luminis, per istam definitionem decisae non fuerint; illud saltem in quo scholae omnes consentiebant, authenticum declaratum est, dari nempe lumen gloriae tamquam supernaturale adiutorium, quo anima elevatur ad videntem Deum. Praeterea hoc ipsum, praescindendo etiam a theologico usu loquendi, verba definitionis ita clare enuntiant, ut hic eius sensus negari non possit (1). Legendi sunt Vasquez disp. 42. c. 2; Hiquaeus in commentar. ad

(1) Solent accusari Scotus, Durandus et etiam Aureolus (cf. Suarez 1. c. n. 2; Toletum in 1. q. 12. a. 5. conclus. 1.), qui negaverint *lumen gloriae*. Sed Aureolus Quodlibet 9. a. 4. diserte appellans ad definitionem Clementinam data opera et diligent expolitione illud declarat ac defendit. Scotus qui anno 1308. ante Conc. Viennense obiit, in 4. dist. 49. q. 11. imprimis absolute docet, actum visionis esse supernaturalem; de lumine vero gloriae quatenus sit habitus ut principium visionis, loquitur disjunctive: si visio active elicetur ab intellectu beatorum, concedit ac tuetur, hoc habituale *lumen gloriae*, ex communi usu theologico proprie dictum, esse necessarium; si vero visio ipsa actualis infunditur a Deo et intellectus eam recipiens solum passive se habet, negat hoc lumen habituale esse necessarium (vide Hiquaeum 1. c.). Durandus in 4. dist. 49. q. 20. etiam ipse cum communi sententia nomine *luminis gloriae* intelligit qualitatem et habitum infusum; hacque significatione nominis supposita censet *lumen gloriae* non esse necessarium; sed solum requiri, ut Deus removendo impedimenta visionis intuitivae modum cognoscendi intellectus creati immutet, et supernaturaliter exhibeat suam essentiam immediate in se visibilem. Nihilominus ib. n. 20. inaequalitatem visionis beatorum explicans, ait: « Deum influere actum visionis magis vel minus perfectum. » Toletus 1. c. Durandum excusat eo, quod eius opera forte iam ante Concilium Viennense fuerint edita; sed id verum non est, nec appareat, quomodo definitio Clementina eum latere potuerit. Definitio edita est anno 1311 vel 1312, solemn publicacione inter Clementinas transmissa ad scholas a Ioanne XXII. Clementis successore anno 1317. Iam vero Durandus ipse testatur (in Praefat.), se iam senem et Episcopum edidisse suos commentarios, postquam in scholis palatii apostolici docuerat. At hoc munere magistri palatii apostolici ipse functus est sub Ioanne XXII. inter annum 1316 et 1318,

Scotum (inter Opp. Scotti T. X. p. 566. seqq.) ; Petavius I. VII. c. 7. n. 3; conferendus Suarez I. II. c. 14. n. 4. seqq.

4º Scripturae exhibent Deum ut lucem per se ipsum illuminantem omnes mentes beatas in Ierusalem coelesti. Est enim Deus lux spiritualis, h. e. spiritus infinite cognoscibilis et cognoscere faciens omnem intellectum aliqua sui infiniti intellectus participatione (assimilatione). Unde in illa supernaturali visione facie ad faciem Deus tamquam sol spirituum (1) sanctis irradians, eosque velut parelia formans in sui imaginem (2) facit videntes ipsum, ut est in se ipso, quoniam ipse est immediatum obiectum simulque causa impertiens lumen seu virtutem ad sui visionem. « *Et videbunt faciem eius, et nomen eius in frontibus eorum, et nox ultra non erit, et non egebunt lumine lucernae neque lumine solis, quoniam Dominus Deus illuminabit illos.* » Apoc. XXII. 4. 5.

eo ipso tempore, quo Pontifex Clementinas publicavit. Nam anno 1318 ab eodem Pontifice promotus est ad episcopatum primum Aniciensem (Le Puy), et deinceps translatus ad Meldensem. Eo igitur minus probandus est huins *Doctoris resolutissimi* modus loquendi de lumine gloriae.

(1) « Quod sol in sensibilibus, hoc Deus est in intelligibiliis; sol enim visibilem, Deus invisibile mundum illuminat; ille oculos corporeos facit soli conformes, hic naturas intellectuales reddit deiformes, ο μεν (ήλιος) τας σωματικας ὄψεις ἡλιοειδεῖς, ο δε (θεός) τας νοερας φυσεις θεοειδεῖς ἀπεργαζεται. Et sicut sol oculis videntibus ac rebus visis, illis quidem videndi, his ut videantur, praestat facultatem, inter sensibilia ipsem existens omnium pulcherrimum; ita Deus impertiens intelligentibus et intellectis, illis ut intelligent, his ut intelligentur, ipse est supremum omnium intelligibilium, in quo omne desiderium sistit, et supra quem ulterius non fertur, και ὥσπερ οὐτος (ήλιος) τοις τε ὁρῶσι και τοις ὁραμενοις, τοις μεν του ὅρχην τοις δε την του ὅρχοθαι παρεχων δυναμιν, αὐτος των ὁραμενων ἐστι το καλλιστον ούτω θεος τοις νοοῦσι και τοις νοούμενοις, τοις μεν το νοεῖν τοις δε το νοεῖσθαι δημιουργῶν, αὐτος των νοούμενων ἐστι το ἀκροτατον, εἰς ὃν πατα ἔφεσις ισταται και ὑπερ ὃν οὐδαμον φερεται Gregor. Naz. or. 21. n. 1. cf. or. 28. (al. 34.) n. 30. Ita etiam s. Basilio (ep. 8. n. 7.) Deus est ο νοητος ηλιος.

(2) « *Beatum, quod proprie et primo dicitur, est natura illa, quae est super omnia. Beatum vero inter homines est participatione eius, quod vere est... Ergo finis (i. e. supremum) humanae beatitudinis est assimilatio ad Deum* » οὐκουν ὅρος ἐστι της ἀνθρωπινης μακαριοτητος η προς θεον ὁμοιωτις Gregor. Nyss. in Pss. c. 1. T. I. p. 258.

cf. Is. LX. 19. Si iam hunc per fidem (quae in nobis est radix omnis supernaturalis claritatis) intuentes gloriam Dei in mysteriis Iesu Christi, testante Apostolo, formamur ab illa gloria velut totidem specula (1) et transformamur in eius imaginem 2. Cor. III. 18; multo magis a luce et claritate inchoata proficientes ad lucem et claritatem perfectam mentes nostrae transformabuntur ita, ut per participationem intellectivae virtutis, qua Deus ipse se intuetur et se fruitur, simus deiformes in visione beatifica: « similis ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est. » Cf. Augustin. Trin. I. XIV. c. 17; in Ps. 35. n. 14.

II. Ex dictis etiam propria ratio luminis gloriae deducitur, *quid sit.*

Hic imprimis supponendum est tamquam omnino certum, sicut omnem intellectionem ita etiam visionem Dei intuitivam esse *actum immanentem ipsius mentis videntis*. Producitur ergo et continuo pendet a mente, ac mentem informat. Nam visio est *actus vitalis* in mente vivente; sicut autem vita necessario intima est viventi, ita omnis actus vitalis necessario ab ipso vivente producitur et intrinsecus procedit. Unde ad visionem intellectualem duo requiruntur et sufficiunt: a) ex parte obiecti, ut obiectum non solum physice sed intellectualiter praesens sit, seu quod idem est, ut obiectum in se actu sit intuitive cognoscibile; b) ex parte cognoscentis, ut vires intellectuales non quidem ontologice sed noetice in ordine cognitionis sint proportionatae obiecto intuitive videndo. « Ad visionem tam sensibilem quam intellectualem duo requiruntur, ait s. Thomas 1. q. 12. a. 2, scilicet *virtus visiva*, et *unio rei visae cum visu.* » Ex utraque vel ex alterutra parte potest esse defectus, quo fiat, ut obiectum videri nequeat. Sic in sensibiliis corpus potest esse in se visible, potest etiam esse physice praesens oculo sufficienti virtute ad videndum instructo; sed nisi obiectum illuminetur, non est optice seu *visibiliter praesens oculo*

(1) Την δοξαν κυριου κατοπτριζομενον gloriam Domini speculantes (2. Cor. III. 18.) utramque ideam includit, quod et gloriam in speculo intuemur, et ab ea gloria ipsi formamur in speculum, speculantes lumen ipsi evadimus speculum illuminatum.